

केंद्र पुरस्कृत "स्वजलधारा" योजोच्या
अंमलबजावणीसाठी
संस्थात्मक यंत्रणा,
अंमलबजावणी व्यवस्था व
गांधी वाटपाबाबत

महाराष्ट्र शासा
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासा निर्णय क्रमांक: ग्रापापु १००४/प्र.क्र. ४७/पा.पु.०७,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २ एप्रिल, २००४

प्रस्तावाः

केंद्र शासांनो, ग्रामीण पाणी पुरवठा कार्यक्रम लोकसहभाग, मागणी आधारित, सामूहीक निर्णय प्रक्रिया व विकेंद्रीत अंमलबजावणी तत्वावर आधारित "क्षेत्र सुधारणा पथदर्शी प्रकल्प" म्हणून सा १९९९ पासून देशातील काही विडक जिल्ह्यात (ज्यात राज्यातील चार जिल्ह्यांचा समावेश होता) सुरु केला.

२. "क्षेत्र सुधारणा पथदर्शी प्रकल्प" आता सुधारित करू तो संपूर्ण देशात राबविण्याचा निर्णय घेतला असू त्याला "स्वजलधारा" असे नामाभिधा दिलेले आहे. त्यांतर या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी निर्गमित केलेल्या सूचा वेळोवेळी सुधारित करू केंद्र शासांनो या स्वजलधारा योजोच्या सविस्तर एकत्रित मार्गदर्शक सूचा जू २००३ मध्ये निर्गमित केल्या आहेत. या मार्गदर्शक सूचांच्या प्रती सर्व जिल्हा परिषदांना वितरित करण्यात आल्या आहेत.

३. स्वजलधारा योजोच्या या सुधारित मार्गदर्शक सूचांनुसार ग्रामीण पाणी पुरवठा योजोच्या योजेजा, अंमलबजावणी व देखभाल दुरुस्तीची संपूर्ण जबाबदारी ग्राम स्तरावर सोपवितांगाच जिल्हा स्तरावर पंचायत राज व्यवस्थेची व राज्य स्तरावर राज्य शासाची या योजो प्रती भूमिका व जबाबदारी या मार्गदर्शक सूचामध्ये विस्तारात स्पष्ट करण्यात आली आहे.

४. स्वजलधारा योजोबरोबरच केंद्र पुरस्कृत संपूर्ण स्वच्छता अभियान प्रकल्पाची राज्यस्तरांवरुन अपेक्षित अंमलबजावणीही स्वजलधारा योजोसाठी निश्चित केलेल्या राज्य यंत्रणेमार्फतच होण्याच्या दृष्टी कार्यवाही करण्याची सूचा या स्वजलधारा योजोच्या मार्गदर्शक सूचामध्ये देण्यात आली आहे.

५. याकरीता राज्यस्तरावर एक स्वतंत्र "राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशा" गठीत करणे आवश्यक असू या मिशाला राज्य शासाकडू संपूर्ण कार्यकारी स्वायतत्ता देण्यात यावी असे मार्गदर्शक सूचांत मूद करण्यात आले आहे. तसेच, जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषदा मार्फत या योजोचे संचाला व यिझोजा करण्यात यावे असे या मार्गदर्शक सूचांमध्ये प्रस्ताविले आहे. योजोच्या प्रत्यक्ष अंमलबजावणीसाठी ग्राम स्तरावर ग्राम पंचायतींतर्गत "ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती" अशी ग्राम पंचायतीची समिती गठीत करण्यात यावी व या ग्रामस्तर समितीच्यामार्फत यिझोजा व अंमलबजावणीसाठी पूरक व सहाय्यकारी अशी जिल्हास्तर पंचायत राज यंत्रणेची व राज्यस्तर मिशाची भूमिका असावी, यादृष्टी व्यवस्था रिमाण करण्याची कार्यवाही राज्य शासांने करावी असे या मार्गदर्शक सूचांमध्ये मूद आहे

६. तसेच या योजोकरीता केंद्र शासाकडू प्राप्त होणा-या निधीचे वहा (Fund Flow), हा निधी स्वतंत्ररित्या ठेवण्याची व्यवस्था, या निधीचा विनियोग, लेखा परिक्षण, विविध स्तरावर प्रशासकीय यंत्रणा, याबाबत राज्य शासाची व जिल्हा परिषदेची जबाबदारी या सर्व बाबींचा मार्गदर्शक सूचांमध्ये उल्लेख आहे. त्या अुषंगांचे स्वजलधारा योजोच्या राज्यातील अंमलबजावणीसाठी राज्य, जिल्हा व ग्रामस्तरावर संस्थात्मक व्यवस्था गठीत करणे, राज्य, जिल्हा व ग्रामस्तरावर या योजोसाठी प्राप्त होणाऱ्या निधीचे वाटप व विनियोग करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचांगुसार व्यवस्था करणे व अंमलबजावणी व्यवस्थेसाठी प्रशासकीय यंत्रणा निश्चित करणे शासाच्या विचाराधी ठेवावी होते.

७. तसेच स्वजलधारा योजोप्रमाणे या तत्वांगुसारच राज्यात सुरु असलेला केंद्र पुरस्कृत "संपूर्ण स्वच्छता अभिया", जागतिक बँक पुरस्कृत "जलस्वराज्य" प्रकल्प, जर्मा शासा पुरस्कृत KFW प्रणित "आपलं पाणी" प्रकल्प व राज्य शासांने अंगिकारलेल्या याच तत्वांवर आधारीत राज्य व्यापी धोरणांगुसार सुरु असलेल्या "शिवकाली पाणी साठवण योजा" आदी प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीसाठी राज्यात राज्य, जिल्हा व ग्राम स्तरावर ज्या विविध यंत्रणा यापूर्वीच कार्यरत आहेत, त्यांचा व केंद्र शासांने आता स्वजलधारा प्रकल्पासाठी निश्चित केलेल्या यंत्रणाच्या समवयातू एकात्मिक पध्दती समांग तत्वांवरील या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी व्हावी, मात्र त्याच वेळी स्वजलधारा योजोअंतर्गत केंद्र शासांने दिलेल्या मार्गदर्शक सूचांचेही पुरेपुर परिपाला व्हावे यादृष्टी संयोग (Convergence) साधण्याची बाबही शासाच्या विचाराधी होती.

शासा रिंग्य :-

केंद्र शासांनो स्वजलधारा योजोच्या, तसेच संपूर्ण स्वच्छता अभियाच्या राज्य स्तरावरुण अपेक्षित संचाला, दिघी वितरण, मार्गदर्शा, संयिंत्रण या बाबीच्या आुषंगांनो अपेक्षित कर्तव्ये व जबाबदारी पार पाडण्यासाठी "राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशा" गठीत करु या मिशा मध्ये "शिखर समिती" व "कार्यकारी समिती" अशा दो समित्या पुढीलप्रमाणे गठीत करण्यास शासा मायता देत आहे.

१) राज्य शिखर समिती :-

(अ) समितीची रचा :-

(१) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासा	अध्यक्ष
(२) प्रधा सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	सदस्य सचिव
(३) प्रधा सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
(४) अपर मुख्य सचिव, योजा विभाग	सदस्य
(५) प्रधा सचिव, ग्राम विकास विभाग	सदस्य
(६) सचिव, शालेय शिक्षण विभाग	सदस्य
(७) अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग	सदस्य
(८) महासंचालक, माहिती व जासंपर्क, महाराष्ट्र शासा	सदस्य
(९) केंद्र शासाच्या पाणी पुरवठा विभागाचा प्रतिनिधी	सदस्य
(१०) शासांनो मलेल्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्रातील ३ तज्ज्ञ	सदस्य

(ब) समितीची कार्यकक्षा :-

- (१) स्वजलधारा योजोबाबत धोरणात्मक मार्गदर्शा करणे.
- (२) केंद्र शासाच्या पाणी पुरवठा विभागासोबत स्वजलधारा योजोबाबत करण्यात आलेल्या "समझौता कराराच्या" अंमलबजावणीचा वेळोवेळी आढावा घेणे.
- (३) केंद्र शासाकडू अथवा बाह्य सहाय्यित संस्थाकडू (वर्धित वेग ग्राम पाणी पुरवठा कार्यक्रम, उप अभिया व संपूर्ण स्वच्छता कार्यक्रम यासह) पूर्णतः अथवा अंशतः अर्थ सहाय्यित ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्रातील योजा विचारात घेणे व धोरणात्मक बाबी मंजूर करणे.

(४) पाणी पुरवठा व स्वच्छतेच्या विशेष प्रकल्पासह सर्व बाबींचे संयोगीकरण (Convergence) करणे.

(५) राज्य शासाचे विविध विभाग व या कार्यक्रमातील बाबींशी संबंधीत भागीदारांमध्ये समवय साधणे.

(६) पाणी पुरवठा व स्वच्छता प्रकल्पाचे भौतिक आणि आर्थिक व्यवस्थापा आणि प्रगतीचे मूल्यमापा व संयिंत्रण करणे.

(७) स्वजलधारा योजोच्या बांधकामाच्या गुणवत्तेचे स्वतंत्रपणे प्रमाणीकरण करण्याची व्यवस्था करणे.

(८) पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमासाठी संपर्क (Communication) व क्षमता विकास कार्यक्रमांग एकत्रित करू संचालित करणे.

(क) राज्य शिखर समितीची बैठक दर ३ महियातू एकदा घेण्यात यावी व एका वर्षात किमा ४ बैठका घेण्यात याव्यात.

२) राज्य कार्यकारी समिती :-

(अ) समितीची रचा :-

(१) प्रधा सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	अध्यक्ष
(२) सह सचिव/उप सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	सदस्य सचिव
(३) विशेष कार्यकारी अधिकारी, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	सदस्य
(४) सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवा प्राधिकरण	सदस्य
(५) संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा	सदस्य
(६) उप सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग	सदस्य
(७) उप सचिव, शालेय शिक्षण विभाग	सदस्य
(८) उप सचिव, समाजकल्याण विभाग	सदस्य
(९) उप सचिव, प्रयोजा विभाग	सदस्य
(१०) उप सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
(११) संचालक, माहिती व जासंपर्क विभाग	सदस्य
(१२) पाणी पुरवठा, ग्रामविकास, सामूहिक आरोग्य, स्वच्छता, सामुदायिक संघटा, प्रसार माध्यमे व सेवाभावी संस्था अशा क्षेत्रातील ६ तज्ज्ञ	स्वीकृत सदस्य

(ब) समितीची कार्यकक्षा :-

ही समिती राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाची कार्यकारी स्वरूपाची समिती असेल. राज्य मिशाच्या शिखर समितीला सहाय्य करणे व सल्ला देणे ही जबाबदारी सुध्दा या समितीला पार पाडावी लागेल.

२. जिल्हा स्तरावर जिल्हा परिषदेमार्फत या योजोची अपेक्षित जबाबदारी पार पाडण्यासाठी पुढीलप्रमाणे संस्थात्मक व्यवस्थेस शासा मायता देत आहे.

१) जिल्हा परिषदेअंतर्गत जलसंधारण व पेय जल पुरवठा समिती

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समित्या अधिनियम, १९६१ च्या कलम ७९(क) अवये गठीत जलसंधारण व पेय जल पुरवठा समिती या प्रकल्पाच्या धोरणात्मक बाबींचे सं-यंत्रण व संचाला करेल व पुढे आमुद केलेल्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत जिल्हा कार्यकारी समिती तांत्रिक, प्रशासकीय, प्रक्रिया व आर्थिकदृष्ट्या तपासू मंजूर केलेल्या गावांच्या योजांची वेळोवेळी गोंद घेईल. तसेच स्वजलधारा व संपूर्ण स्वच्छता अभिया कार्यक्रमाच्या जिल्हयातील अंमलबजावणीचा व प्रगतीचा वेळोवेळी आढावा घेईल.

२) जिल्हा कार्यकारी समिती

(अ) समितीची रचा

(१) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	अध्यक्ष
(२) कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग	सदस्य सचिव
(३) उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत), जिल्हा परिषद	सदस्य
(४) प्रमुख जिल्हा सुविधा चमु (जलस्वराज्य) (ज्या ठिकाणी पद असेल तेथे)	सदस्य
(५) कार्यकारी अभियंता, लघु पाटबंधारे, जिल्हा परिषद	सदस्य
(६) प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा	सदस्य
(७) जिल्हा शिक्षण अधिकारी (प्राथमिक)	सदस्य
(८) जिल्हा आरोग्य अधिकारी	सदस्य
(९) जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी	सदस्य
(१०) महाराष्ट्र जीवा प्राधिकरणाचे जिल्हयातील कार्यकारी अभियंता दर्जाचे अधिकारी	सदस्य
(११) वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा	सदस्य
(१२) जिल्हा माहिती अधिकारी	सदस्य
(१३) सेवाभावी संस्थांचे ३ प्रतिधिधी	स्वीकृत सदस्य

(राज्य मिशाच्या मायतौ)

(ब) समितीची कार्यकक्षा :-

- (१) स्वजलधारा प्रकल्पाचे जिल्हा स्तरावरील (Formulation), व्यवस्थापा व संयिंत्रण करणे.
- (२) ग्रामपंचायतींनी स्वतंत्ररित्या अथवा दो ग्रामपंचायतींनी एकत्रित सादर केलेल्या अथवा पंचायत समितींनी सादर केलेल्या पाणी पुरवठा विषयक योजांची छापी करणे व त्याला तांत्रिक, प्रशासकीय, आर्थिक व प्रक्रिया बाबत तपासू मंजूरी देणे.
- (३) राज्य शासांनी ठरवू दिलेले निकष व पद्धतींनुसार समूह चेता रिंमिती (Community Mobilisation), क्षमता विकास, समूह संवाद, प्रकल्प व्यवस्थापा आणि प्रचार, प्रसिद्धी याकरीता सेवाभावी संस्था, इतर सक्षम संस्था अथवा सल्लागार यांची पारदर्शक पद्धतींनी विड करणे, त्यांच्यासोबत समझौता करार करणे.
- (४) स्वजलधारा योजोच्या तत्वांच्या अंमलबजावणीबाबत लोकप्रतिधी, अधिकारी व सर्व सामाय गागरीक यांच्यात जागृती रिंमाण करणे.
- (५) क्षमता विकास व प्रचार प्रसिद्धीसाठी शासांनी निश्चित केलेल्या निकषानुसार प्रशिक्षण देण्याकरीता व क्षमता विकासासाठी योग्य संस्थांना काम सोपविणे.
- (६) राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशा, राज्य शासा व केंद्र शासा यांच्याबरोबर संवाद व समवय साधणे.

(क) समितीची बैठक आवश्यकतेनुसार घेण्यात यावी.

(ड) स्वजलधारा योजोअंतर्गत ग्रामपंचायतीकडू प्राप्त प्रस्तावांना प्रशासकीय, तांत्रिक, आर्थिक व प्रक्रिया मंजूरी एक खिडकी (one window) पद्धतींनी एकाच सभेत देण्यात यावी. प्रस्तावांची पूर्व तपासणी आवश्यकतेनुसार पुढे आमद केलेल्या गाभा गटाकडू (Core Group) प्रथम करू घेण्यात यावी, जेणेकरू समितीला प्रशासकीय, तांत्रिक, आर्थिक व प्रक्रिया मंजूरी एकाच सभेत देणे सुलभ होईल.

(इ) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, जे या समितीचे अध्यक्ष आहेत, त्यांचे अथवा कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा, जिल्हा परिषद जे समितीचे सदस्य सचिव

आहेत त्यांच्या कार्यालयाची जागा, साधासामुग्री, वाहा, टेलीफो इ.चा अथवा जिल्हा परिषदेतील इतर विभागातील वरील बाबीचा कार्यकारी समितीच्या कामकाजासाठी उपयोग करतील. मात्र यासाठी येणारा आवर्ती खर्च, जसे वाहासाठी इंधा खर्च अथवा वाहतुकीचा/प्रवासाचा खर्च, टेलिफो बिलाची देयके इ.स्वजलधारा योजोत उपलब्ध प्रशासकीय प्रचार, प्रसिद्धीच्या निधीतू करता येईल. मात्र कोणत्याही परिस्थितीत स्वतंत्र वाहा विकत घेता येणार नाही. फारच आवश्यकता असल्यास स्वजलधारा प्रकल्पाच्या वापरासाठी दीर्घकाली तत्वावर वाहो भाड्यांना घेता येतील.

(३) गाभा गट (Core Group)

(अ) गाभा गटाची रचा

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा कार्यकारी समितीला प्रकल्प अंमलबजावणीसाठी सहाय्य करण्यास्तव खालीलप्रमाणे व्यावसायिकांचा (Professionals) एक गाभा गट गठीत करण्यात यावा.

- (१) समूह विकास तज्ज्ञ
- (२) पाणी पुरवठा तज्ज्ञ
- (३) अभियांत्रिकी तज्ज्ञ
- (४) ग्रामीण विकास तज्ज्ञ
- (५) समाजशास्त्र तज्ज्ञ
- (६) सामाजिक विज्ञा तज्ज्ञ
- (७) संवाद(IEC) तज्ज्ञ
- (८) मुद्द्यबळ विकास तज्ज्ञ
- (९) प्रकल्पाच्या अुषंगांना आवश्यक इतर तज्ज्ञ

(ब) वरील गाभा गटातील तज्ज्ञ गरजेऊसार पूर्ण वेळ अथवा अर्धवेळ पध्दतीं कामे करतील.

(क) गाभा गटाची कार्यकक्षा

- (१) स्वजलधारा योजोची तत्वे ग्रामस्तरापर्यंत तसेच पदाधिकारी / अधिकारी यांच्यापर्यंत पोहोचविण्यासाठी आवश्यक संवाद पध्दतीं विकास, विविध तंत्रज्ञानाची गावांा करु द्यावयाची उपलब्धता, पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांचा दीर्घकाली पध्दतीं वापर

करण्याचे योजा, समूह आरोग्य, योजोची आर्थिक सक्षमता इ.बाबीवर तसेच जिल्हा कार्यकारी समिती, गावांकडू आलेल्या योजांची आर्थिक, तांत्रिक, प्रक्रिया, प्रशासकीय मायता देण्याच्या दृष्टी आवश्यक पूर्व तपासणीसारखी इ.कामे गाभा गटाकडू करु घेता येतील.

- (२) गाभा गट आवश्यकतेसार मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद अथवा कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा यांच्या मार्गदर्शाखाली विचारविभिन्न विचारविभिन्न करण्यासाठी बैठक घेऊ शकेल. मात्र या गटाची महियातू किमा एक बैठक घेणे बंधाकारक राहील.
- (३) या बैठकीमध्ये स्वजलधारा योजोच्या अंमलबजावणीच्या दृष्टी सर्वकष विचारविभिन्न करण्यात यावा.

(ड) गाभा गटाला तज्ज उपलब्ध करु घेण्यासाठी केंद्र शासा प्रकल्प दिघीतू काही प्रमाणात आर्थिक मदत करेल. या तज्जांनी चमू पध्दती काम करणे अपेक्षित आहे. प्रत्येक जिल्ह्याच्या गाभा गटात निश्चित किती व कोणते तज्ज घेता येतील, त्यांचा कालावधी, त्यांची शैक्षणिक अर्हता, आुभव, त्यांचा मेहताआ, इ.बाबत केंद्र शासाकडू वेळोवेळी प्राप्त होणाऱ्या सूचांच्या आुषंगां स्वतंत्र आदेश रिंगमित करण्यात येतील.

३. ग्राम स्तरावर या योजोची अपेक्षित जबाबदारी पार पाडण्यासाठी पुढीलप्रमाणे संस्थात्मक व्यवस्थेस शासा मायता देत आहे.

(अ) ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती

- (१) एका गावाच्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता योजोसाठी मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम-४९ अवये गठीत ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती एका ग्रामपंचायतीच्या पाणी पुरवठा योजोची अंमलबजावणी समिती म्हणू कार्यरत राहील.
- (२) मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम-४९ मधील तरतूदी उसार ग्रामपंचायती ग्राम सभेत या समितीची विड करावी. या समितीचे अध्यक्ष ग्रामपंचायतीचे सरपंच अथवा पंचायतीचे इतर कोणतेही सदस्य अथवा ग्रामसभौ फिवडलेले गावात राहणाऱ्या मतदारांपैकी ग्रामसभेत ठरविल्याप्रमाणे असू शकतील.

(३) तसेच ग्रामपंचायती अंतर्गत ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीचे कामकाज योग्य पद्धती चालले आहे हे तपासू त्याची माहिती ग्रामपंचायत व ग्रामसभेला वेळोवेळी देण्यासाठी ग्राम सभेत गठीत केलेली सामाजिक लेखा परिक्षण समिती कार्यरत राहील.

(४) ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची तसेच सामाजिक लेखा परिक्षण समितीची विड करतां शासांवो वेळोवेळी रिंगमित केलेल्या आदेशांचे व कायदेशीर तरतूदींचे योग्य पाला करण्यात यावे.

(५) एकापेक्षा जास्त ग्रामपंचायती एकत्र येऊ योजा राबवावयाचा त्यांचा पिंय झाल्यास मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम-४९ अवये प्रत्येक ग्रामपंचायतीच्या फावडलेल्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्यांनी एकत्रित येऊ बैठक घ्यावी व संयुक्त पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती गठीत करावी. या संयुक्त समितीला योजेत सम्मिलित सर्व अंमलबजावणीचे अधिकार असतील. तसेच या संयुक्त समितीवर ही सर्व गावे ज्या पंचायत समिती सदस्य व जिल्हा परिषद सदस्य यांचे मतदार संघात येत असतील ते या संयुक्त समितीवर पदसिध्द (Ex-Officio) सदस्य असतील. ही समिती आपले पदाधिकारी विडील. जिल्हा परिषदेला अशा संयुक्त ग्रामपंचायती राबवावयाच्या योजांगा मायता देणे आवश्यक राहील.

(६) ग्रामपंचायतीला या योजोअंतर्गत प्राप्त झालेला धिंडी बँकेतू मंजूर योजोच्या कामासाठी वितरित करण्याची जबाबदारी ग्राम सभौ विडलेल्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीच्या किमा दो सदस्यांची राहील. यापैकी किमा एक सदस्य महिला असेल, त्याचप्रमाणे एका पेक्षा जास्त गावांच्या संयुक्त योजोसाठी धिंडी बँकेतू काढू वितरीत करण्याची जबाबदारी संयुक्त समिती विडलेल्या कोणत्याही दो सदस्याची राहील. मात्र यापैकीही किमा एक सदस्य महिला असेल.

(७) एका पेक्षा जास्त गावांच्या ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समित्या एकत्रित येऊ संयुक्त समिती गठीत करण्याच्या बैठकीला संबंधीत गट विकास अधिकारी उपस्थित राहील. त्यांच्या मार्गदर्शाखाली व शिंगंत्रणाखाली समिती गठीत करण्याची प्रक्रीया होईल.

(८) ग्राम स्तरावर ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती गठीत करण्याची प्रक्रिया (Process) राज्य शासांनो जलस्वराज्य योजोअंतर्गत रिंगमित केलेल्या आदेशाच्या तरतूदीगुसार व मुंबई ग्रामपंचायत अधियिम, १९५८ च्या कलम-४९ अवये करण्यात येईल.

(९) स्वजलधारा योजोअंतर्गत जिल्हा कार्यकारी समितीला प्रस्ताव सादर करतांना शास-
ाचे अर्ध शासकीय पत्र क्रमांक : ग्रापापु-१००३/प्र.क्र.६४/पापु-०७, दिनांक ४ एप्रिल
२००३ अवये रिंगमित केलेल्या तपासणी सूचीमध्ये माहिती सादर करणे बंधाकारक
राहील.

(ब) ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची कार्यकक्षा :-

- (१) ग्रामपंचायतीमार्फत स्वजलधारा योजोच्या अंमलबजावणीसाठी सरपंचाच्या सहमतीं व सहकाऱ्यां ग्रामसभा आयोजित करणे, तत्पूर्वी महिला ग्राम सभा घेणे, व आवश्यकतेनुसार वार्ड /वस्ती सभा घेणे.
- (२) स्वजलधारा योजा अंमलबजावणीच्या प्रत्येक चरणात (Phase) सक्रीय समूह सहभाग आणि रिंग प्रक्रियेत व्यापक सहभाग याची विशिती करणे व त्याप्रमाणे कार्यवाही करणे.
- (३) लोकवर्गणी जमा करणे व त्याचा हिशोब ठेवणे, तसेच श्रमदा करणाऱ्यांच्या बाबतीत हिशोब ठेवू त्यांगा रोख वर्गणी देणाऱ्यांपेक्षा जास्त भूर्दड पडणार गाही त्याची काळजी घेणे, त्यांनी केलेल्या श्रमदांचा मोबदला यिमागुसार मंजूर प्रकल्पातील मंजूरीच्या दरागुसार अदा करणे.
- (४) ग्रामपंचायतीच्या गावो स्वजलधारा योजोसाठी उघडलेले स्वतंत्र खाते चालविणे, त्यामध्ये वेळोवेळी लोकवर्गणी जमा करणे, त्यातू प्रकल्पासाठी आवश्यक खर्च करू त्यांचे हिशोब ठेवणे, ते ग्रामपंचायत व ग्राम सभेला वेळोवेळी सादर करणे.
- (५) ग्रामपंचायतीच्या वतीं जिल्हा कार्यकारी समिती सोबत विविध करार अंतिम करणे व त्यावर सहया करणे .
- (६) पाणी पुरवठा व स्वच्छता बाबीचे यिंयोजा /आराखडे तयार करू घेणे, त्यासाठी आवश्यक सल्लागार उपलब्ध करू घेणे, त्यांचेसोबत करार करू घेणे व

प्रकल्पासाठी प्रकल्प सल्लागार ०मू अथवा समक्ष अंमलबजावणी करणे.

(७) मंजूर योजोसाठी आवश्यक बांधकाम वस्तुंचे संपादा करणे, तसेच मंजूर लावू बांधकाम करणे व संयिंत्रणाखाली बांधकाम करु घेणे अथवा आवश्यकतेजुसार कंत्राटदार पारदर्शक पद्धती ०मू काम करु घेणे, बांधकामाचे परिक्षण करणे, तज आंची आवश्यकतेजुसार ०मणूक करणे

(८) सामाजिक लेखा परिक्षण समितीला वेळोवेळी सामाजिक लेखा परिक्षण करण्याकरीता सहकार्य करणे, कागदपत्रे उपलब्ध करु देणे व कामाचा आढावा वेळावेळी ग्रामपंचायतीमार्फत ग्रामसभेला सादर करणे.

(९) पाणी पुरवठा योजा पूर्ण झाल्यावर अथवा बांधकाम सुरु असतांगा जिल्हा कार्यकारी समितीबरोबर संयुक्त तपासणीची व्यवस्था करणे, अथवा जिल्हा कार्यकारी समिती - ०मलेल्या बाहेरील स्वतंत्र मूल्यांका यंत्रणांगा सहकार्य करणे व सर्व माहिती उपलब्ध करु देणे.

(१०) देखभाल दुरुस्तीसाठी व योजोच्या व्यवस्थापासाठी ग्रामपंचायतीच्या वती पाणीपट्टी जमा करणे, हिशोब ठेवणे, ती बँकेत जमा करणे, योजोच्या दैंदिं देखभालीसाठी ग्रामपंचायतीच्या सहमती कर्मचाऱ्यांची यियुक्ती करणे व कामे करवू घेणे.

(११) ग्रामपंचायतीतील पाणी पुरवठा, स्वच्छता व आरोग्य याची सांगड घालू ही जबाबदारी एकात्मिक पद्धती राबविण्यासाठी व्यवस्था करणे.

(१२) स्वजलधारा तत्वावर योजा राबविण्यासाठी इतर गावांगा सहकार्य करणे.

४. स्वजलधारा योजोसाठी दिधी व्यवस्था व वितरण :-

केंद्र शासा, राज्य शासाला दरवर्षी स्वजलधारा योजोसाठी दिधी उपलब्ध करु देईल, या दिधीचे जिल्हाहिय वितरण राज्य शासा खालील तत्वांसार करेल:

(अ) केंद्र शासाकडू प्राप्त दिधीचा विचार करु सर्व जिल्हयातील पिण्याच्या पाण्याच्या परिस्थितींरुप, पारदर्शी किष ठरवू दिधीचे वाटप करणे. हे वाटप दरवर्षी ३० एप्रिल पर्यंत करावे.

(ब) दिलेल्या दिधींसार जुया योजांची गरज विचारांत घेवू जिल्हयांगा ग्रामपंचायतीकडू पारदर्शक पद्धती खुल्या जाहीरातीव्वारे प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाआधारे दरवर्षी ३०

सप्टेंबर पर्यंत गिधी मंजूर करणे.

५. स्वजलधारा योजोसाठी गिधी वहा (Fund Flow) :-

(अ) राज्य शासाकडे प्राप्त झालेला गिधी राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाच्या राज्य स्तरावरील स्वतंत्र खात्यात अथवा केंद्र शासाच्या सूचोुसार जिल्हा स्तरावरील जिल्हा परिषदेतील स्वजलधारा योजोच्या स्वतंत्र बँक खात्यात १५ दिवसांत जमा करण्यात येईल.

(ब) राज्य स्तरावर राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाच्या गावो स्टेट बँकेत एक स्वतंत्र खाते उघडण्यात यावे. हे खाते चालविण्याचे अधिकार व जबाबदारी राज्य मिशाच्या कार्यकारी समितीचे अध्यक्ष व सदस्य सचिव यांची राहील.

(क) जिल्हास्तरावर जिल्हा परिषदेत स्वजलधारा प्रकल्पाच्या गिधीसाठी स्वतंत्र खाते स्टेट बँक ऑफ इंडियामध्ये उघडू गिधी या खात्यात जमा करण्यात यावा. हे खाते चालविण्याची जबाबदारी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद व कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा यांची राहील.

(ड) ग्रामस्तरावर ग्रामपंचायतीअंतर्गत स्वजलधारा योजोच्या स्वतंत्र बँक खात्यात प्राप्त गिधी जमा करू त्याचा वियोग करण्याची जबाबदारी ग्राम पाणी पुरवठा व स्वच्छता समितीची राहील.

६. स्वजलधारा प्रकल्पाच्या राज्यस्तरावरुा करावयाच्या अपेक्षित संगियंत्रण, रिरीक्षण, मागदर्शा व समवय यासाठी राज्यस्तरावर पुढील प्रमाणे एक कक्ष उपलब्ध करू देण्यात येईल. हा कक्ष संचालक तथा उपसचिव (RSPMU) यांचे कार्यालयात स्थित राहील. राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाचे ते राज्यस्तर कार्यालय असेल. हा कक्ष प्रधा सचिव (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांच्या यिंत्रणाखाली कार्यरत राहील.

(अ) राज्य स्वजलधारा कक्षाची रचा.

(१) प्रकल्प व्यवस्थापक (स्वजलधारा) एक पद
(म.जी.प्रा.तील कार्यकारी अभियंता या दर्जाचे वर्ग-१ चे तांत्रिक अधिकारी)

(२) सहाय्यक प्रकल्प व्यवस्थापक एक पद

(म.जी.प्रा.तील सहाय्यक अभियंता दर्जाचे अथवा भू.स.वि.यं.मधील सहाय्यक भूवैज्ञानिक दर्जाचे अधिकारी)

(३) सहाय्यक एक पद

(मंत्रालयातील सहाय्यक श्रेणीतील कर्मचारी.
ते स्वजलधाराचे कार्यालयी कामकाज पहातील.)

(४) एम.आय.एस. समवयक व प्रशासा व्यवस्थापक दो पदे
(स्वजलधारा प्रकल्पाची सर्व कागदपत्रे अहवाल इ.ची जबाबदारी सांभाळतील)

(ब) वरील पदे तूर्त महाराष्ट्र जीवा प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा व मंत्रालयातील सध्याच्या अधिका-यांतू व कर्मचा-यांतू तीवी पदे पर्माण १ करता या प्रकल्पाच्या कामासाठी वापरण्यास शासा मायता देत आहे. प्रधा सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता हे याबाबत आवश्यक कायर्वाही करतील. स्वजलधारा प्रकल्पाकरीता स्वतंत्र पदे पर्माण करू कक्ष पर्माण करण्याबाबत कामाचा व्याप पाहू गिर्ण्यात येईल.

(क) राज्यस्तर कक्षात कंत्राटी पध्दती आणखी काही तज्जांच्या तेमूका करण्यासाठी स्वजलधारा योजोअंतर्गत केंद्र शासाच्या मार्गदर्शक सूचांमधील परि.१५.८ व परि.१५.९ मध्ये अमूद केल्याप्रमाणे आवश्यक कायर्वाही राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशा करू शकेल.

७. प्रकल्पातील योजांच्या गुणवत्तेमध्ये यिंत्रण

(अ) जिल्हापरिषदेतील पाणी पुरवठा विभागातील या प्रकल्पाअंतर्गत ग्रामपंचायतीं घेतलेल्या कामांची गुणवत्ता योग्य राहील यादृष्टी वेळोवेळी कामांची तपासणी करतील. तसेच, जिल्हा परिषदेच्या इतर तांत्रिक विभागांची मदतही मुख्य कायर्कारी अधिकारी, जिल्हा परिषद आवश्यकतेसार घेऊ शकतील.

(ब) कामाच्या गुणवत्तेचे यिंत्रण करण्यासाठी जिल्हा कायर्कारी समिती तज्जांचा चमू गठीत करेल व हा तज्ज चमू ती महियातू किमा एकदा कामाचा प्रत्यक्ष भेटी देईल व अशा कामांच्या गुणवत्तेची तपासणी करू अहवाल जिल्हा कायर्कारी समिती व जिल्हा परिषदेच्या जलसंधारण व पेय जल समिती समोर सादर करेल.

(क) कामात दोष आढळू आल्यास अशा दोषांची पूर्तता झाल्याशिवाय ग्रामपंचायतीला काम

करण्यासाठी पुढील हप्ता उपलब्ध करू दिला जाणार आही याची जबाबदारी जिल्हा कार्यकारी समितीची राहील.

(ड) जिल्हा स्तरावरील गुणवत्ता तपासणी शिवाय राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशा स्वजलधारा योजो अंतर्गत कामांचे रॅण्डम पध्दती तज्जांचे चमूमार्फत तपासणी करील. यासाठी पाणी पुरवठा मिशा महाराष्ट्र जीवा प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा आणि इतर बाहेरील यंत्रणातील तज्जांचे चमू तयार करू त्यामार्फत ही तपासणी करू घेईल. केंद्र शासाच्या स्वजलधारा योजोच्या मार्गदर्शक सूचोंसार व क्षेत्र सुधारणा प्रक्रियेंसार योजांची कामे सुरु आहेत व भौतिक कामाची गुणवत्ता योग्य आहे याबाबतही राज्य मिशा कार्यवाही करेल.

८. लेखा परिक्षण :

(अ) स्वजलधारा प्रकल्पाचे हिशोब जिल्हा स्तरावर व ग्रामपंचायत स्तरावर संबंधीत यंत्रणांनी योग्य पध्दती ठेवणे आवश्यक आहे. यासाठी मार्गदर्शक सूचांमध्ये दिलेल्या हिशोबाची पध्दत अवलंबिण्यात यावी व हिशोब मागदर्शक सूचोतील प्रपत्रांसार ठेवण्यात यावे.

(ब) जिल्हा व ग्रामस्तरावर ठेवलेल्या हिशोबाचे लेखा परिक्षण करण्यासाठी राज्य मिशा /राज्य शासा लेखा परीक्षकाची नोमणूक करेल.

(क) प्रकल्पाचे वार्षिक लेखे जिल्हा परिषदेतील जलसंधारण व पेय जल समितीला, जिल्हा परिषदेच्या सर्वसाधारण सभेला, राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाला, राज्य शासा व केंद्र शासाच्या पाणी पुरवठा विभागाला सादर करण्याची जबाबदारी जिल्हा कार्यकारी समितीची राहील. तसेच प्रकल्पाचा पुढील हप्ता प्राप्त करण्यासाठी लेखा परिक्षण, हिशोब व प्रकल्प प्रगती अहवाल सादर करणे आवश्यक राहील.

(ड) लेखा परिक्षण अहवालात कोणत्या बाबी अंतर्भूत असाव्यात याबाबत केंद्र शासाच्या मार्गदर्शक सूचोतील परिच्छेद १७.२ मध्ये तमूद केले आहे. त्यासार लेखा परिक्षण अहवाल सादर करण्यात यावा.

९. स्वजलधारा प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी वेळोवेळी मागदर्शक सूचांच्या आुषंगांनी आवश्यक आदेश निर्गमित करण्याचे अधिकार राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाला असतील. तसेच, प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीबाबत काही अडचणी निर्माण झाल्यास त्यांचे वेळोवेळी निरसा

करण्याचे अधिकार राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशामधील प्रधा सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता यांच्या अध्यक्षतेखालील राज्य कार्यकारी समितीला असतील.

१०. हे आदेश यियोजा व वित्त विभागाच्या सहमती वित्त विभागाचा आौपचारीक संदर्भ क्रमांक ६८७ / व्यय-३ दिांक ९.१०.२००३ जुसार रिंगमित करण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व गांवो.

२ G.m.
(सुधीर ठाकरे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासा

प्रति,

१. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधा सचिव.
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव.
३. मा. उप मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव.
४. मा. मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
५. मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
६. मा. अध्यक्ष, जिल्हा परिषद (सर्व)
७. मा. मुख्यसचिव, महाराष्ट्र शासा, मुंबई.
८. सर्व मंत्रालयी विभागांचे अप्पर मुख्य सचिव, प्रधा सचिव व सचिव
९. राज्य पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशाच्या शिखर समितीचे व कार्यकारी समितीचे सर्व सदस्य
१०. जिल्हा कार्यकारी समितीचे सर्व सदस्य
११. विभागीय आयुक्त (सर्व) .
१२. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवा प्राधिकरण, मुंबई
१३. संचालक, भूजल सर्वेक्षण विकास यंत्रणा, पुणे
१४. महासंचालक, माहिती व जासंपर्क संचालालय, मंत्रालय, मुंबई.
१५. जिल्हाधिकारी (सर्व)
१६. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)